

Библиотека „Календар”

книга 123

Издавач се захваљује
Граду Новом Саду – Градској управи за културу
на финансијској подршци за објављивање ове књиге.

Copyright © 2023 Рајко Лукач

Copyright © 2023 за Србију, АГОРА

Ова публикација се у целини или у деловима не сме умножавати, прештамповати или преносити у било којој форми или било којим средством без дозволе аутора или издавача, нити може бити на било који други начин или било којим другим средствима дистрибуирана или умножавана без одобрења издавача. Сва права за објављивање ове књиге задржавају аутор и издавач по одредбама закона о ауторским правима.

Ставови аутора изнети у књизи не изражавају ставове
органа који је доделио средства за суфинансирање.

РАЈКО ЛУКАЧ

CURRICULUM VITAE

роман

*Романи, мало њомало, устјууиће мјестџо дневницима
или аудиоџиоџрафијама, заносним књџијама, кад би човјек
само знао да међу онима шџџо назива својим доживљајима
огабере оно шџџо је заистџа њеџов доживљај и како
истџиниџџо да забиљежи истџину.*
(Ралф Емерсон)

Нема нишџџа џако живо као џрошлосџџ када оживи.
(Милан Кашанин)

*На свакој књџизи која значи добро уметџничко дело
моџло би се најисаџџи: „Оџџеџџо од живоџџа, моџа и вашеџа.”*
(Иво Андрић)

*Ти би најџоље знао да нишџџа нисам измислио
и да се у овоме џослу не може измишљаџџи,
а џоџџџову не добри џуди и свеџџи џојовници.*
(Бранко Ђопић)

Синови, један из Цириха а друџи из Лондона, доуџиовали су да љрославимо мој седамдесетџи рођендан. Трећи син живи на Јамајки и извинио се шџио не може да љрисусџивује очевом јубилеју.

Желио сам да љрослава буде у сџиану, али су они резервисали слављенички сџио у Клубу књижевника. Док смо се сџиремали за љолазак, Веља, најмлађи, обавијестџио нас је да се на љетио жени и љоказао слику своје Јајанке.

Пред љолазак, док сам ужурбано везао краватџиу, оџласило се звонце са враџиа. Помислио сам да је неко од комџиџија, џије сам љожурио да оџворим и чујем шџиа хоће, ља да кренемо на љрославу. Али Бане, мој средњџи син, био је држи.

Сџијао сам иза њеџа и љреко рамена му, кад се у ходнику љоново уџалило свјеџило, уџледао Владу, најсџијаријеџи сина. „Да ли сањам?“, љомислио сам. „Оџкуд сад и он?“

– Оџкуд џи? – једва сам љрословио.

– Са Јамајке, ћале – одџоврио је, ширећи руке. – Срећан рођендан! Изненађење је било још веће кад је за њим ушла љрелијеџа дјевојка. Висока, џтамне љуџи и бадемасџиих очију, коврџаве косе.

Изљубио ме је и окренуо се љрема њој:

– Довео сам, ево, и своју дјевојку, да се уџознаџе.

Окуџили су се око мене, љосмаџирали ме и дучно се смијали, а ја сам засуџио од радосџии. Збуњено и љомеџено сам зурио, не знајући како да им љокажем колико сам срећан. Брада и ноџе ми љодрхџишавају, али не дам да ме још више љреџлаве емоџије и заридам љред свима.

Сџасила ме је суџруџа, рекавши да је вријеџе да се крене.

Док смо излазили, зазвонио је Банеџов џелефон и он ми ља љружи да ми њеџова дјевојка чесџиџиџа рођендан. Поново збуњен, усџио сам џиек да јој захвалим и љлуџаво уџиџиџам какво је вријеџе у Цириху. Заједно су већ љеџинаесџи љодина и она ми је љприрасла сруу. Иако никако да их наџворим да се вјенчају, недавно ме је обрадовала обећањем да ће са Банеџом осџиџи до краја животиа.

У неко доба, њослије ића, њића и њјесме, рекао сам да не знам како дих моћао да им се захвалим за све шћо су ми њриредили ове вечери. Одџоворили су ућлас:

– Исћричај нам свој живоћ – и ѡако ме још једном збунили.

– Па за ѡо ди, синови моји, дило њоћредно дана и дана, ѡа и ѡодина – ѡромуцах да ѡприкријем колико сам изненађен њиховом жељом. – Ко ди мене, сћарца, слушао дуже од ѡола сћћа?

– Нећемо да слушамо, немамо за ѡо ни времена, нећо дисмо да ѡрочићћемо – разјасни ми Веља, најмлаћи. – Сједи и ѡиши.

У ѡоноћ су сћруу и мене враћили кући, а они оћишили да насћћа-ве забаву у дискоћеци. Ишчекујући да се враће, сан ми није хћио на очи, а кроз ћлаву су ѡролазили доћаћаји из живоћћа о којима дих моћао да ѡишем. Засћао сам у зору, ѡек кад сам чуо кључ у враћима.

Сљедеће вечери су оћћућовали а ја сам им ућућио ѡоруку: „Усрећило ме је све шћо сће ми ѡриредили за рођендан, али за удудуће да знаће: моју, синови моји, да се ѡраве изненађења, али не оваквоћ инћензићећћа. Био сам некада ћврд орах, али су живоћ и ѡодине учинили своје, ѡа се ћлашим и ѡревелике радостћ.“

Као да су се доћоворили, сва ћројца су узвраћила: „Сада сједи, ѡиши и шаљи! Чекамо!“

Заићо ди ћребало да се дојим своћ живоћћа? – ућићтах се и укључих комћјућер да ѡокушам укуцаћћи ѡрве реченице.

АТАЧМЕНТ 1

ПОНОЋНИ ВОЗ

Воз из Заграда је каснио већ сат. Напољу је сипила кишица, обасјана шкиљавом свјетиљком, а ја сам зурio кроз мусаво стакло прозора и узалуд покушавао да не мислим ни о чему. Моји школски другови, њих четворо, који су као и ја кренули на факултет у Сарајеву, дријемали су на двјема клупама, а ја сам се борио са горчином у себи што нисам положио пријемни на медицини.

Цијело школовање маштао сам да будем лекар и лијечим баку и мајку. Бака је причала како ме је више пута сањала обученог у докторски мантил. У гимназији сам написао састав о бијелом мантилу из њеног сна и моје маште, а кад сам матурирао, нисам био сигуран из њеног сна и моје маште, а кад сам матурирао, нисам био сигуран да ли ће моји уопште моћи да ми омогуће било какве студије.

Радост због гимназијског успјеха трајала је само једно поподне, док се отац није вратио с посла и сјео за сто да вечерамо. Није ми ни погледао свједочанство. Сипајући јело у тањир, кратко је рекао да нема чиме да ме школује и да одем сутра у војни одсек и узмем пријаву за стипендију. Оборио сам главу и мучно гутао залогаје. Буде ли по очевом – размишљао сам – цијелог живота ћу носити униформу и покоравати се вољи другога, што нимало нисам желио. Али сам изнад свега желио да студирам, макар и по ту цијену.

Обавио сам медицинске прегледе на војној болници у Сарајеву и одобрена ми је војна стипендија за студије машинског или медицинског факултета. Тог тренутка ми је „пао камен са срца” – ипак неће бити униформа него бијели мантил из моје маште.

За студије на Медицинском факултету у Сарајеву било је пријављених двије хиљаде кандидата, а примали су само двјеста. Из предмета које смо полагали на пријемном испиту – биологије, физике и хемије – имао сам одличне оцјене у гимназији и био сигуран

у своје знање, али на списку примљених није било мог имена. Не знам како сам остао на ногама испред огласне табле. Тог тренутка сам схватио да неће бити ништа од мог даљег школовања.

Родитеље сам затекао за вечером. „Значи, нису те примили!”, закључио је отац видјевши моје натмурено лице и чувши ме како им називам добро вече. „Шта ћемо сад? Знаш да је моја плата мала и да немамо пара да ти плаћамо стан и храну у Сарајеву, па ти види шта ћеш и како ћеш, а студирање заборави.”

Ђутао сам, главе оборене над празним тањиром, а онда је мајка, моја добра и одлучна Радосава, нагло устала и ударила дланом о сто, да је мој тањир поскочио, те га једва придржах да не склизне на под.

„Ако ти желиш да студираш – студираћеш! Новац је моја брига!”

Ђутао сам и даље, несвјестан суза које су ми клизнуле низ образе. То је значило да ће мајка одлазити на наше сеоско имање и радити даноноћно не би ли зарадила за моје школовање.

„А сад успи себи и једи”, додала је тише. „Ко зна јеси ли ишта појео данас.”

Сутрадан сам се вратио у Сарајево и на Филозофском факултету уписао њемачки језик.

Из присјећања на мучни претходни мјесец, тргла су ме зијевања и протезања мојих другова. Михајло је устао и предложио да одемо у станични бифе, попијемо по кафу и разбудимо се. Отправник је објавио да ће воз каснити још четрдесетак минута и ми смо ушли у задимљени бифе.

* * *

Кафа је слабо дјеловала на моје друштво и у возу су сви, још прије бањалучке станице, заспали у купеу, наслонени једни на друге. Мени сан није долазио на очи, можда и зато што је Ивана прислонила главу на моје раме и њена коса ме пријатно додиривала по образу. Умјесто сна, кроз главу су ми колале час слике раног дјетињства, час звук ударца мајчиног длана о сто и њено одлучно: „Ако ти желиш да студираш – студираћеш!”

Мајка је имала седамнаест година када ме је родила. Кад се уда-ла, бјеше минула друга година од погибије њеног јединог брата, те су и млада и сви свадбари носили црнину. У селу тих поратних го-дина није било никога ко није жалио за најближима и за свадбе се говорило како личе на вјенчања врана и гаврана.

Кад су сватови дошли по младу, младожења је одједном не-стао. „Полетили смо да га тражимо прије него пукне брука селом, а он као у земљу да је пропао”, говорила је бака, причајући о том оче-вом понашању, а мајка тврдила како се био препао младе па се са-крио у пласт сијена. Отац би се увијек изнервирао на ту мајчину упадицу и правдао се да се сакрио јер се расплакао и није хтио да га остали виде таквога. Разлог очевом плачу била је помисао како на свадби нема никога из његове породице – ни оца, ни мајке, сестре ни четири брата, и док се свадбари и он веселе, сви његови леже под земљом. „Ето, то ме је забољело и требало ми је времена да се смирим!”, тиме би отац завршавао своје правдање.

На путу до младожењине куће сватове је сачекала нова невоља. Било је још момака заљубљених у очеву изабраницу и један од њих је одлучио да спријечи удају. Сачекала их је његова породица са ко-чевима у рукама и нису дали да млада прође. Младожења је извукао *џеџејац* и, испаливши метак увис, викнуо: „Нека Радосава одлу-чи.” Рекла је да се по својој жељи обећала Божи и неће се предоми-слити.

Отац је радио у земљорадничкој задрузи. Враћао се касно ноћу и сви послови на имању су били на мајчиним леђима. Кад би ишла у мобе или у трудодане да окопава или бере кукуруз, да купи сијено и жање жито, у једној руци је носила алатку и завежљај хране, а у другој мене. Остављала ме је на међи у корпи, чврсто умотаног пе-леном и покривеног пешкиром како ме не би пецкале муве и ко-марци, не прилазећи ми док се не врати сљедећом браздом, што би знало да потраје по сат-два. Чекајући на крајевима бескрајних ре-дова да ме подоји, више сам био гладан него сит и убрзо сам толико смршао да су мислили да ћу умријети. То би се и догодило да ме њена мајка није однијела у своју кућу да се стара о мени. Био сам то-лико мршав и слаб, да су жене из комшилука кукале: „Јој, Драгиња, што стављаш себи на душу то дијете – видиш да ће умријети! Боље

је да умре код матере него код тебе.” А баба им је одговарала: „Видјећете ви од њега чо’јека! Израшће он код своје баке у праву људину, да се бака поноси њиме.”

* * *

Бака је била жена снажне воље, која се умјела носити са животињним недаћама. Муж јој је убијен почетком другог ратног љета, а син погинуо у партизанима крајем рата. Иако самохрана удовица са три малољетне кћери, од којих је моја мајка била најстарија и прва се удала, није се предавала сиромаштву нити дозволила да је сломи жалост за сином и мужем, због којих више није обукла ништа друго до црнину, па и на свадбеним весељима својих кћери. Прехрањивала их је тешким радом на својим и туђим њивама, а наставила је да им помаже и када су се поудале.

Први приказ који сам запамтио био је долазак двојице мушкараца у кожним капутима. Снажно су залупали на врата и бака је скочила да их отвори, гунђајући ко то хоће да их развали. „Гдје је свијећа?”, продерао се први. „Каква свијећа, дијете, бог с тобом”, одговорила је бака, „није ваљда неко умро?” „Бога нам не помињи!”, викнуо је други а први наставио да гони баку да нађе свијећу. Погледали су по фиокама ормара и креденца, освијетлили фењером све просторије и запријетили: „Сутра је Лучиндан – немој да чујемо како си палила славску свијећу и примала госте.” Отишли су а бака је прогунђала: „То их је сигурно послао онај злотвор што ми уби сина јединца.”

Пошто сам се отео кржљавости и израстао у дјечарца који може да чува краве, отац је долазио неколико пута да ме врати кући, али ја нисам хтио и бјежао бих чим би га угледао да иде ка бакиној авлији. Ако би ме стигао, добро би ме ишицао прутом по голим ногама, док сам се ја отимао и кроз плач говорио да нећу од своје баке, да је *ово* моја кућа. Отац се љутио на баку више него на мене и, у бијесу, није хтио ни ракију, ни кафу да попије с њом, те одлазио гунђајући како ће сједећи пут донијети штрању и свезаног ме одвући кући.

Тетке су се поудале и нас двоје смо остали сами. Увече, ако је пољски послови не би превише исцрпили, налазила је снаге и воље да остане будна, те да ми уз шкиљаву петролејку прича бајке и декламује народне пјесме. Понекад би причала и како су је усташе на крају козарске офанзиве отјерали са кћерима и цијелим селом у јасеновачки логор, потом мајке са дјецом раселили по славонским селима. Примила их је у кућу мађарска породица из Грубишног Поља, села чије је име дуго било једини појам из географије који сам знао и често га замишљао онако како га је бака описивала. Тек кад пођем у школу, чућу и како се зове село у коме живим а Грубишно Поље ће и даље бити мјесто које заокупља моју машту. Испричала би и како моја мати, петнаестогодишњакиња, кад се рат завршио, није хтјела да се врати с њима у наше село. Своју одлуку је правдала тиме што овдје има бар *варенике* да једе, а оне немају ништа и не жели с њима да умре од глади. Тек кад је бака по други пут дошла по њу, успјела је да је убиједи и доведе кући.

Обрадовао сам се што ми је мама родила сестру, али нисам хтио да пођем са баком да је видим, плашећи се да ће ме отац задржати, па ју је мама понекад доносила код нас. Наговарала би ме да пођем с њом јер јој је моја помоћ потребна око дјетета, а ја сам је убјеђивао да остави и ћерку код баке, да ће бака и с њом знати као са мношћом и да нам ништа неће фалити. „Ни ти ниси хтјела из Грубишног Поља. Као ни теби што није било лако да промијениш живот на какав си навикла и вратиш се гдје ти је мјесто, тако ни њему није лако да то исто учини”, говорила јој је бака, не кријући да је на мојој страни. Одлазила је распакана, а ми их пратили погледом док се не изгубе иза брда.

Сваки пут кад ме бака поспаног понесе у кревет, шапутао сам јој да никада нећу отићи и да ћу цијелог живота бринути о њој.

* * *

Са старијим дјечацима гонио сам бакине краве на пашу. Био сам најмањи и помало се бојао крава и њихових оштрих рогова, а дјечаци су ме тобоже штитили и бодрили: „Ти немој ништа да се бојиш јер ми ћемо да чувамо, а ти их само враћај.” Тако сам цијелог

дана трчао с краја на крај наших ливада, а они ме хвалили како сам брз.

Рођаку, најстаријем међу чобанима, бака би дала да понесе храну за себе и мене, да ручамо кад и остали чобани, али би он готово све сам појео а мени давао остатке. Много сам га волио, те дуго нисам могао да кажем баки док сама није посумњала, јер сам халапљиво гутао вечеру. Најзад сам се једне вечери расплакао и испричао да рођак поједе све што она спреми за мене. Од тада ми је она доносила ручак.

Он је заиста бринуо о мени, али глад је била јача. Да се искупи, приређивао ми је радосна изненађења због којих сам касније у животу, кад их се сјетим, често засузио. Највише ме је обрадовао кад је направио дрвена колица, ставио ме у њих и пустио свог вучјака да ме вози сеоским друмом. Џомбе су их често превртале и ја сам падао у прашину, раскрвавивши кољена и дланове. Биле су то болне ране, али сам ја уживао у јурњавама по селу и никада нисам заплакао нити га цинкарио баки.

Кад су најмлађа тетка и њен муж одлучили да живе код баке, наступили су за мене још радоснији дани. Тетак је имао два расна коња која су ми значила више од свега на свијету. Док их је изводио из штале, разлијегала се њихова весела њиска и рзање, а тетак је, држећи их за оглавине, морао из свег гласа да их смирује. Вукли су запрежна кола као да су играчка у којој сам се ја возио. Тетак је затезао кајасе кад пролазе поред сеоских кућа, а они дизали главе и ногама поигравали, задивљујући пролазнике који су махали шеширима. Но, њихова снага и вјештина најбоље се видјела кад треба да повуку узбрдо натоварена кола сијена. Толики терет се не може узвући ако оба коња истовремено не повуку. Раширили би ноге, погнули главе и, на тетков узвик: „Соколе, сад!”, точкови би се окренули и не би се заустављали до врха.

Зими сам се највише радовао славама, кад бака и ја, умотани ћебадима, сједнемо у теткове мање саоне и одвеземо се у госте. Поносно сам држао кајасе, а снијег је прштао под скоро поткиваним копитама. И кад сам се због школе вратио код родитеља, долазио сам да упрегнем Сокола и одвеземо се на рођачке гозбе.